

KAGA KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Kaga församling
Linköpings kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2005*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

KAGA KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Kaga församling
Linköpings kommun
Linköpings stift
Östergötlands län*

KAGA KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Kaga församling
Linköpings kommun
Linköpings stift
Östergötlands län*

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund och syfte	4
Inventeringens upplägg och rapport	5
Översigtskarta	5
Kaga kyrkogård	6
Kyrkogårdens omgivning	6
Utdrag ur häradskartan	6
Kaga kyrka	7
Kyrkogårdens historik	9
Karta över gamla kyrkogården, med grusgravar och allmän linje upprättad 1958 inför utvidgningen av kyrkogården	14
Karta över den tänkta utvidgade kyrkogården från 1958	15
Översiktlig beskrivning av växtlighet mm-Karta	16
Beskrivning av kyrkogården	18
Källor och litteratur	25
Bilagor	26
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	26
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse, karta	27
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse, lista	29
Fotografier	32

INLEDNING

Bakgrund och syfte

Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar med mera och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Från kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information. Hur begravningsplatsens kulturhistoriska värde ska skyddas och vårdas regleras i "Lagen om kulturminnen m.m. KML (SFS 1988:950)" och "Begravningslagen

(SFS 1990:1144)". Av lagstiftningen framgår att tillstånd krävs av länsstyrelsen bl a för att väsentligt ändra begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 (KML 4 kap. 13§). Vidare säger lagen: "Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats." (Begravningslagen 7 kap. 37 §)

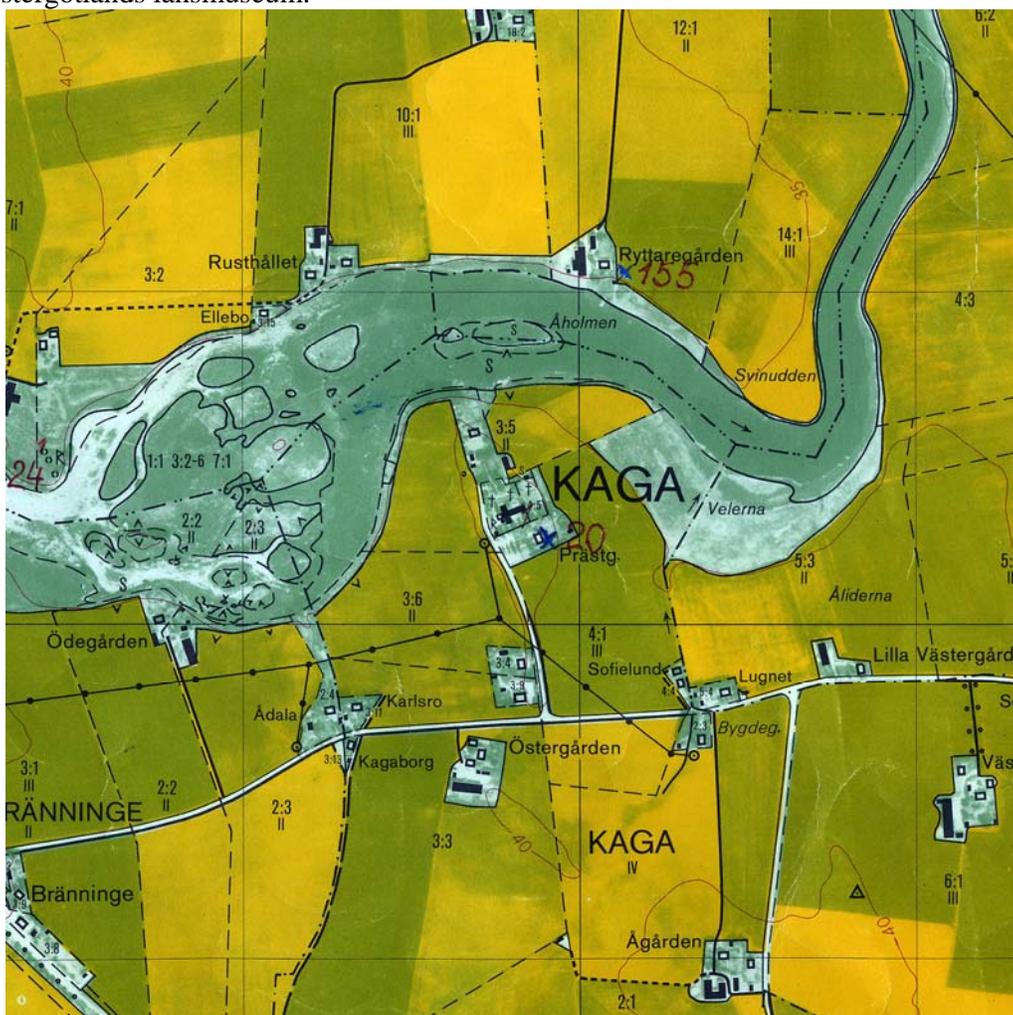
På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum en kulturhistorisk inventering av kyrkogårdarna och begravningsplatserna inom stiftets östgötadel. Denna rapport utgör en delrapport i detta arbete. När arbetet har slutförts kommer materialet att sammanställas för respektive län och för stiftet i sin helhet. Inventeringen bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen. Arbetet påbörjades år 2002 och omfattar kyrkogårdar som brukas och förvaltas av Svenska kyrkan. Inventeringen gäller kyrkogårdar som fortfarande är i bruk och omfattar en kulturhistorisk bedömning, en beskrivning av kyrkogårdens utformning samt en kortfattad beskrivning av exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse. Gravvårdar i kyrkobyggnaden ingår inte i inventeringen. Projektet inrymmer inte en fullständig genomgång av den aktuella kyrkans arkiv eller andra centrala arkiv. För att få lokalhistoriska eller personhistoriska grunder för den kulturhistoriska bedömningen har lokalhistoriskt insatta personer intervjuats i viss mån.

Inventeringens syfte är:

- Att öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården.
- Att ta fram ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna och begravningsplatserna.
- Att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag för stiftets kyrkogårdar och begravningsplatser som samtidigt blir en samlad dokumentation av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- Att ta fram ett arbetsredskap för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden.

Inventeringens upplägg och rapport

Arbetet är uppdelat i en fältdel, en del som omfattar genomgång av Östergötlands läns museums topografiska arkiv, viss litteraturgenomgång och sammanställning av en kortfattad rapport för respektive kyrkogård. Rapporten är uppdelad både i en allmän beskrivning av kyrkogårdens karaktär och en beskrivning av respektive kvarter eller område. Därpå följer en förteckning med exempel på gravvårdar av kulturhistoriskt intresse samt en bildbilaga. Förteckningen, som är gjord i databasen Excel, innehåller identifikationsuppgifter och kulturhistoriska noteringar. En närmare beskrivning av databasens uppbyggnad och uppgifter finns i anslutning till förteckningen. Fältdarbete och rapport har utförts av antikvarie Olle Hörfors 2005 och arbetet sker i samråd med Linköpings stift och Länsstyrelsen i Östergötlands län samt i en referensgrupp för den stiftsövergripande inventeringen. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, i respektive församling/kyrkliga samfällighet samt på Östergötlands läns museum.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 085 56 Malmslätt. med kyrkogården i mitten. Kyrkan ligger på en udde ut i Svartån. Kaga 3:5 norr om kyrkan är den enda gården som ligger kvar i ursprungligt läge, Ågården, Västergården och Östergården ligger i utflyttade lägen. Längst i sydväst syns platsen för Bränninge nedlagda järnvägs station. Norr om Östergården ligger de två nedlagda skolorna. Där den östra armen av den borttagna vägen till kyrkan gått ligger det före detta ålderdomshemmet, Lugnet mitt emot Kaga bygdegård.

KAGA KYRKOGRÅRD

Kyrkogården ligger på en svagt nordligt utskjutande udde i Svartån. Det mycket flacka landskapet kring Svartåmynningen gör att den svaga höjdplaceringen av kyrkan räcker för att göra den synlig över hela slätten. Inte minst den höga smala tornspiran bidrar till samma sak. Formen på kyrkogården är nöjaktigt rektangulär och smalare i norr än i söder, västra muren följer vägsträckningen utanför och är svagt bågformig. Kyrkan är belägen mitt på kyrkogården, aningen dragen mot söder.

Kyrkogården kan delas i två huvuddelar. I väster den större gamla delen och öster om denna den 1961 tillkomna nya delen.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkan ligger längst norrut i socknen som omfattar den flacka slätten söder om Svartån samt ett högre liggande skogrikare område längst i sydväst vid gränsen mot Kärna socken.

Kaga på häradskartan från 1870-talet. Den gamla kyrkogården har samma utsträckning som idag. Skolhus och fattigstuga ligger syd och sydöst om kyrkogården, båda i bevarade byggnader. Landsvägen gör en brant kurva upp norr om kyrkan. Idag går vägen rakt fram, söder om kyrkan med en avtagsväg vid skolan. Stora vägen till Vreta kloster går idag rakt mellan Härna och Landstorp (Kagakorset) och den flottbro som finns på kartan är borta. Innan bron tillkom fanns ett vadställe mellan Vallby och Krokränninge. På kartan ses de tre byar som bildade det ursprungliga Sverkersgodset, Kaga, Alguvi och längst öster ut och delvis ur bild Sättuna.

Söder om kyrkan ligger skolan och fattighuset kvar på sina ursprungliga platser.

Kyrkan gränsar åt alla håll utom i norr till öppen åkermark. I norr ligger ån och den enda gård som ligger kvar på den ursprungliga bytomten. Alla de övriga flyttades söderut vid laga skiftet 1867. Direkt söder om kyrkogården ligger den nya parkeringen på den plats där prästgårdens ekonomibyggnader tidigare fanns. I SÖ ligger den gamla prästgården som numera är kyrkogårdsvaktmästarens bostad. Båda gårdarna intill kyrkan har huvudbyggnader med 1950-talsutseende. Några hundratal meter söder om kyrkan ligger det gamla sockencentrat med skola, bygdegård, f d klockarbostad och det före detta ålderdomshemmet.

Kaga kyrka

Den nuvarande kyrkan, som föregicks av en äldre kyrka på samma plats, är en av Östergötlands bäst bevarade kyrkor från äldre medeltid. Den vitputsade kalkstenskyrkan består av rektangulärt långhus med smalare absidförsett kor, sakristia i norr, vapenhus i söder och torn i väster. På tornets södra sida, bredvid vapenhuset, finns överbyggnaden till den så kallade Gerstorpsgraven. Långhus och kor täcks av två skilda sadeltak, absiden har kontak. Det smäckra tornet kröns av en hög och spetsig spira. Kyrkorummet nås via vapenhuset.

Kaga i februari 2005

Av den romanska kyrkan från 1100-talet - enligt traditionen uppförd av konung Sverker d.ä. 1137 - återstår långhus, kor med absid samt västtornet, som dock troligen fullbordades något senare. Den nuvarande spiran tillkom förmodligen på 1400-talet och byggdes om 1727 samt 1750. I mitten av 1400-talet välvdes kyrkan med kryssvalv. Vapenhuset samt gravöverbyggnaden tillkom troligen på 1600-talet. Den nuvarande sakristian uppfördes 1744-46. Kyrkan har i stort sett bevarat sitt medeltida utseende. I sydportalen finns fortfarande den ursprungliga järnbeslagna dörren kvar. Interiören präglas främst av de sengotiska valvmålningarna från mitten av 1400-talet. Kormålningarna är utförda av den så kallade Risingemästaren, medan långhuset är målat av dennes elev Amund.

I kyrkan finns även romanska väggmålningar - synliga endast från vinden över långhus och kor. Den nuvarande inredningen tillkom vid en restaurering 1906-07 under ledning av arkitekten T Thorén. Vid restaureringen uppfördes en läktare, kalkmålningarna "framkallades och förstärktes" och i koret tillkom glasmålningar och en ny kalkmålning. De sengotiska målningarna konserverades vid en restaurering 1973, då även två ursprungliga portaler påträffades.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets websida.

Kaga var sannolikt en central och viktig plats redan under vikingatiden och det var säkert ingen slump att kyrkan byggdes här. Ett par uppgifter från vikingatid talar för detta.

I vapenhusets östra vägg finns en runsten inmurad. Den har inte ingått i något gravmonument och har sannolikt stått fritt. Stenen saknar kristet kors och stungna runor och kan därför vara äldre än kristnandet. Ornamenten består av en enkel ormfigur. Det vill säga så kallad sydsandinavisk stil. Texten lyder: Tufi:raisti:stain:iftir:Lithbufi:fathur:sin. ”Tove reste denna sten efter Lid-Bove sin fader”.

Namnet Lid-Bove antyder att han varit medlem av Thingalidet, kungens personliga livvakt. Medlemskap i detta garde var förbehållet de främsta stormännen i landet och Lid-Boves och Toves släkt ägde sannolikt det gods som sedan skulle bli den kungliga Sverkersättens stamgods.

I Stifts och landsbiblioteket i Linköping förvaras en skadad lockhäll till en så kallad ”eskiltunakista” som när den upptäcktes 1860 låg som trappsten i Kaga prästgård.

Eskiltunakistorna var gravmonument bestående av en stenkista ofta med höga gavlar som stod ute på kyrkogården. De brukar dateras till den allra första kristna tiden, kring 1050-1100. De är särskilt vanliga i västra Östergötland och brukar ses som en indikation på att en kyrka funnits på den aktuella platsen redan under missonstiden.

Texten lyder sinkr:leteftir:frithelfi kuna :sin ku.....hialbi :sialu: enas Det vill säga ”Sinkr lät (göra stenen) efter Fridelf sin goda hustru, gud hjälpe hennes själ.

Runstenen och eskilstunekistehällen antyder att en kyrka eller i alla fall en begravningsplats funnits på platsen före den nuvarande kyrkan.

Uppgifterna om kyrkogårdens existens är annars mycket tidiga och kopplade till den stormansgård som ska ha legat i det gamla byläget mellan kyrkan och ån. Kagagodset omfattade de tre byarna Kaga, Alguvi och Sättuna. Samtliga med centrala namn. Kaga uttolkas som Kaghöga, det vill säga (grav)högarna vid sankmarken. Alguvi som alla gudars vi (altare) och Sättuna som (det befästa) gårdstunet vid vattnet. Godset liksom kyrkan och kyrkogården kopplas intimt samman med den kungliga Sverkersätten.

Sverker var gift med sin företrädare Inge den yngres änka Ulfhild och utropades till kung 1130. Enligt traditionen skall han ha låtit bygga Kaga kyrka 1137 och vid invigningen låtit döpa sin gamle far kung Kol (eller Cornica) som strax därefter dog och blev den första att begravas på Kaga kyrkogård. Enligt vissa forskare skall denne Kol eller Cornica dock vara ytterligare ett par generationer äldre och kunna identifieras med kung Erik Årsälls far, död redan 1088. Kagahällen visar dock att kyrkogården redan var i bruk när och om denna begravning skedde. Möjligen avses att kung Kol skulle varit den första att begravas intill eller i den då nya stenkyrkan.

Från tidig medeltid stammar också ett myntfynd som gjordes 1699. Fyndomständigheterna är oklara, men fyndet är sannolikt gjort i eller nära kyrkan. Fyndets omfattning är också oklar, men en del av det tillhörde fornforskaren och kyrkoavbildaren Elias Brenners privata samling i början av 1700-talet. Fyndet innehöll bland annat gotländska mynt och anses nedlagt före mitten av 1200-talet. Var mynten finns idag är också oklart (se Myrberg 2004).

Kagagodset upphörde som sådant sannolikt i och med att det skänktes till domkyrkan. Det fanns inte kvar i medeltida källor från 12- och 1300-tal. Socknen präglas då och långt fram i tiden av en relativt välbärgad bondeklass på stora gårdar.

Inga övriga minnen från den medeltida kyrkogården finns bevarade idag. Men tillbyggnaden av kyrkan under 14- och 1700-talet gör att medeltida gravar kan finnas under dessa bygnadsstrukturer. Först från 1600-talet finns nya spår av en äldre kyrkogård.

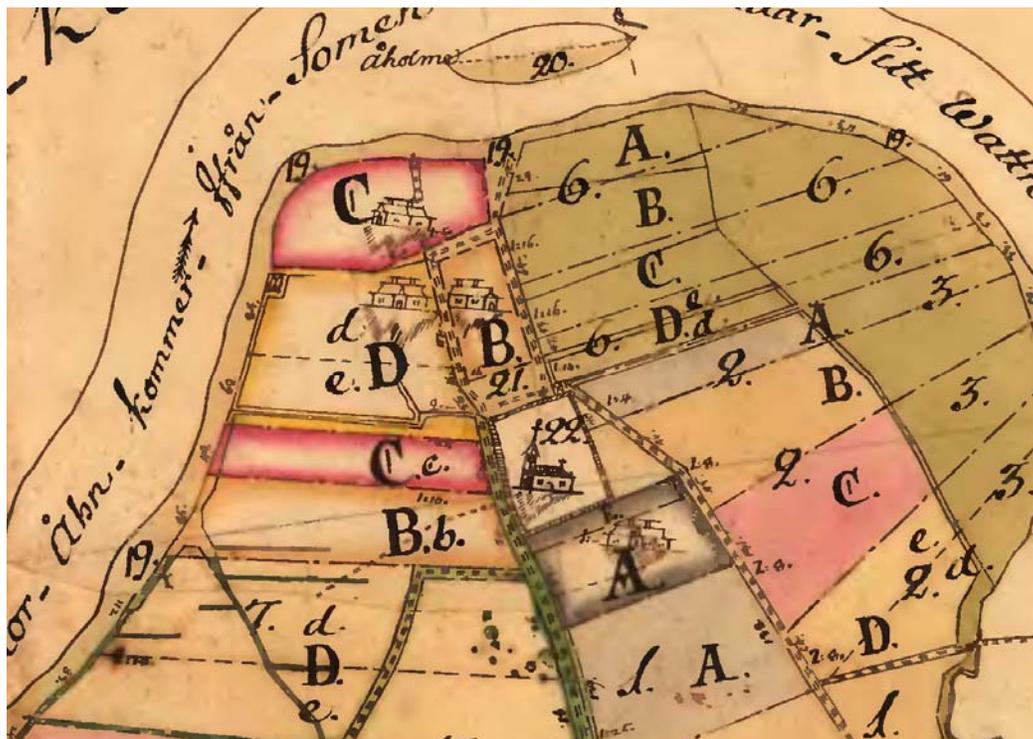
Gerstorps- eller Gyllenramska gravkapellet. Bild tagen vid restaureringen av kapellet 1937.

Ett säteri, Gerstorp, finns i socknen. Vilket också avspeglar sig i gravar och gravmonument. För ägarna av detta säteri byggdes ett gravkapell någon gång på 1600-talet väster om vapenhuset. Här står en lång rad kistor från 1600-talet och framåt placerade.

Inne i kyrkan finns också begravningsvapen tillhörande familjerna Garff och Gyllenram. Hans Mårtensson Garff och hans hustru Christinas gravsten finns i vapenhuset, men var tidigare inmurad på gravkapellet utsida. Den har naturalistiska porträtt av paret, så som de såg ut i livstiden.

Från stormaktstiden finns också en av de för 1600-talet karaktäristiska kalkstensgravvårdarna i behåll. Den står idag på undanskynd plats under de stora tujorna i sydöstra hörnet av gamla kyrkogården. Texten är aningen svårläst men den förefaller vara rest över en bonde vid namn Bergerson (Birgersson) 1645.

Från 1700-talet finns inga gravvårdar bevarade, däremot finns kartmaterial som innehåller information om Kaga by, kyrka och kyrkogård.

Storskifteskartan från 1767. De fyra gårdarna är lätta att identifiera. A=Prästgården, B=Östergården, C=Ågårdens och D=Västergården. Samtliga utom prästgården är idag flyttade.

Kaga kyrkogård finns avbildad på historiska kartor vid två tillfällen från 1700-talet (arealavmätning 1710 och storskifte 1767) och två tillfällen från 1800-talet (laga skifte 1867 och häradskartan 1870). Samtliga kartor visar en kyrkogård med samma utsträckning som gamla delen av kyrkogården har idag. På platsen där nya kyrkogården senare anläggs finns landsvägen och ett gärde.

Byn ligger samlad norr om kyrkan med undantag av prästgården vars tomt tar upp hela södra sidan av kyrkmuren. På storskifteskartan finns också enklare avbildningar av kyrkan och gårdarna. Gårdarna verkar stora och välmående och kyrkan är försedd med sin höga spira.

Den äldsta på plats bevarade gravvården är en anslående gotisk gjutjärnsvård som står intill östra muren på gamla kyrkogården rest 1846 eller 1854. Den ingår tillsammans med den relativt anonyma röda granitvård som står bredvid i ett samlat monument.

Texten på gjutjärnsvården lyder:
Här under hvila bokhållaren A.J.
Widoffs båda makar Joh.Car. Pettersson
född d 20 mars 1818 död d 2 januari
1846. An Chr Pettersson född d 13 maj
1810 död d 25 december 1854.

På den enklare röda granitstenen står
endast A J Widoffs familjegrav, vilket
bör betyda att bokhållaren själv ligger i
denna sedan hon överlevt sina bägge
makar.

Av nästan samma datum är vården över komministern C A Nerman, död 1853. Denna
finns också intill östra muren.

Ytterligare 6 vårdar från 1800-talets senare hälft finns bevarade på ursprunglig plats,
medan ytterligare 4 finns bland de undanställda vårdarna i sydöstra hörnet och en ligger
bland de undanlagda på västmuren.

Den gällande gravkartan över den gamla kyrkogården upprättades redan 1911. Kartan
visar en tidstypisk kyrkogård med stora köpegravsplatser längs med murarna och söder
om kyrkan och betydligt mindre ”allmänna grafplatser” i den inre norra delen.
Omdisponeringen av den gamla allmänna linjen är inritad för hand ovanpå den gamla
texten.

På framsidan av Henry
Glads hembygdsbok (Glad
1998) finns ett flygfoto av
kyrkmiljön, sannolikt taget
1939 då en serie liknande
bilder togs. Fotot visar stora
delar av den norra delen av
kyrkogården. Bilden visar
tydligt samma stånd-
indelade kyrkogård som
också syns på kartan.

De gravar som syns på
bilden är nästan uteslutande
grusgravar omgivna med
häckar. Både utmed
murarna och på utsidan av
den inre norra delen. Där de
allmänna gravarna fanns är
det gräsmatta.

Kyrkogården omges av en
hög trädkrans och har sin
ingång från norr.

Där parkeringen ligger idag finns idag ligger prästgårdens ekonomibyggnader. Kyrkogården har en högt uppväxt trädkrans. På framsidan av de första upplagorna av Bengt Cnattingius kyrkobeskrivning av Kaga kyrka finns en liknande bild som denna gång visar större delen av södra kyrkogården. Här är samtliga gravar stora och rektangulära grusgravar oftast omgivna av häckar, men ibland också av stenramar. Bilden är tagen av den kände Linköpingsfotografen Arne Gustavsson sannolikt någon gång under 1940-1950-talet.

1937 genomfördes en restaurering av det Gyllenramska gravkoret inklusive de där placerade kistorna.

Från 1942 finns ett dokument i ÖLM:s arkiv som omnämner en utvidgning av kyrkogården omedelbart öster om kyrkan. Någon utvidgning av kyrkogården på denna sida gjordes inte före 1961 och utsträckningen var densamma redan på arealavmätningsskattan från 1710 varför termen utvidgning snarare måste vara teknisk i detta fall.

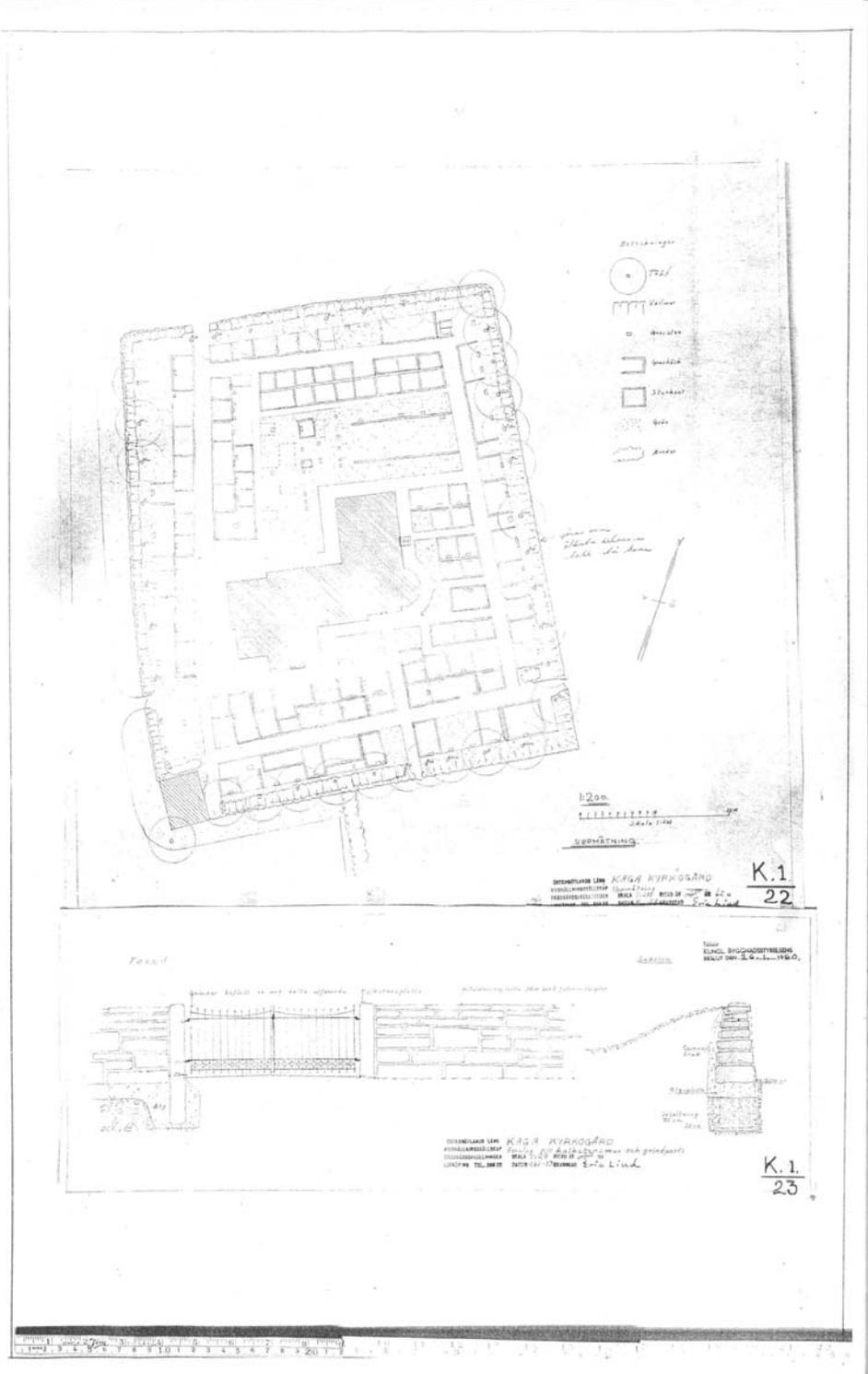
Vid arbete på kyrkogården hade grundmurar, sannolikt för en planerad utbyggnad av kyrkan blottats, dessa ligger kvar under mark (brev ÖLM:s arkiv 29.1.1943). De påträffade murarna torde vara de som lades ut 1796 efter en plan av murarmästaren Seurling. Dessa arbeten avbröts samma år då det stod klart att medel från den gravfond som hängde samman med Gerstorpgraven inte kunde användas för arbetena.

1959 ommurades den södra kyrkogårdsmuren som befunnits vara i mycket dåligt skick. Också den västra och norra muren förefaller ha åtgärdats vid samma tillfälle. Även om detta inte framgår i källan.

Sannolikt gjordes den förändring som innebar att den allmänna linjen lades om och togs bort på grund av platsbrist före anläggandet av den nya kyrkogården. Denna invigdes 1960 och togs i bruk för begravingar från och med 1961. I de handlingar som upprättades finns kartor över den gamla kyrkogården och en karta över de sammanlagda nya och gamla delarna. Kartan över den gamla kyrkogården visar i detalj hur denna såg ut vid tiden. Samtliga gravplatser förefaller ha varit grusade med stenramsgravar. Enda undantaget är två rader gravar direkt norr om sakristian, vilka måste utgöra den allmänna linjen. På norra och västra utkanten av den inre norra delen finns också stora grusgravar, medan de mittersta partiet av denna del av kyrkogården är upptagen av en blandning av mycket små vårdar och oregelbundet lagda grusgravar.

1986 genomfördes flera förändringar på kyrkogården i och med genomförande av handikappanpassning. En ny ingång gjordes direkt från parkeringen. En handikappramp anlades över muren, mitt på södra sidan. Intill denna uppfördes en toalettbod. Samtidigt lades en del av grusgångarna om. En del av gångarna belades med kalkplattor för att underlätta framkomligheten med rullstol, ett arbete som sedan kompletterades 1993. Denna plattgång drogs fram till ingången vid vapenhuset. För att ge plats för gången öppnades en lucka i gravkvarteret direkt söder om vapenhuset och några äldre gravstenar flyttades. Gravplatserna 70-71 och 86-87 kom att beröras.

Den senaste större förändringen var att minneslunden anlades på platserna 262-281 på nya kyrkogården efter ett beslut 1993.

- Benämningar
- Fas
 - ▭ Vägg
 - Dörr
 - ▭ Fönster
 - ▭ Golv
 - Körk

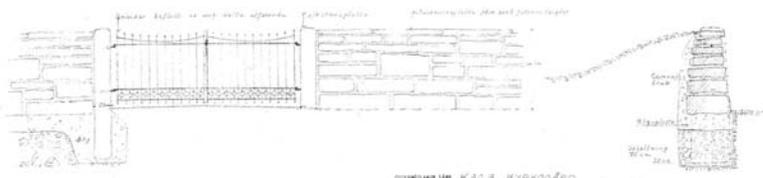
1:200
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 Meter

KAGA KIRKGÅRD
 SVEINERIK LIND
 KAGA KIRKGÅRD
 SVEINERIK LIND

K.1
 22

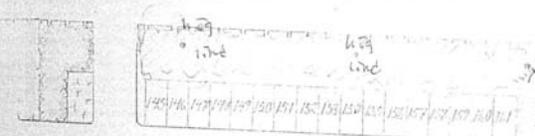
Fasad

SKALA
 1:50
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 Meter

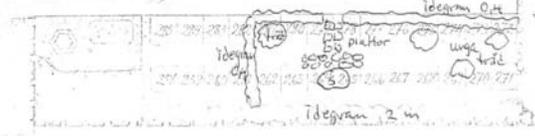
KAGA KIRKGÅRD
 SVEINERIK LIND
 KAGA KIRKGÅRD
 SVEINERIK LIND

K.1
 23

163	x 99	95	114	115	134	135
164	x 93	96	113	116	133	136
165	92	97	112	117	132	137
166	x 91	98	x 111	118	131	138
167	90	99	110	119	130	139
168	x 89	100	x 109	129	129	140
169	88	101	108	128	128	141
170	x 87	102	107	127	127	142
171	86	103	x 106	126	126	143
172	x 85	104	x 105	125	125	144
173	14	x 15	92	43	x 70	71
174	x 13	16	41	44	69	72
175	12	x 17	45	45	68	73
176	x 11	18	39	46	67	74
177	10	x 19	38	47	66	75
178	x 9	20	37	48	65	76
179	8	x 21	36	49	64	77
180	7	22	35	50	63	78
181	6	x 23	34	51	62	79
182	x 5	24	33	52	61	80
183	4	x 25	32	53	60	81
184	x 3	26	31	54	59	82
185	2	x 27	30	55	58	83
186	x 1	28	29	56	57	84
187	207	x 208	227	228	247	248
188	206	209	226	229	246	249
189	205	x 210	225	230	245	250
190	204	211	224	231	244	251
191	203	x 212	223	232	243	252
192	202	213	x 222	233	242	253
193	201	x 214	221	234	241	254
194	200	215	220	235	240	255
195	199	216	219	236	239	256
196	198	217	218	237	238	257

Kaga Nygk
Vegetation
x borttagen
Struktur

OSTERBÖTLANDS LANS KAGA KYRKOGRÄRD
HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP Gravkarta Nygden
TRÄGÅRDSAVDELNINGEN SKALA 1:200 RITAD AV J. H. 95
LINDARVINGEN TEL. 209 22 DATUM 15-9-61 ÖRANSKAD

Beskrivning av kyrkogården

Kyrkogården består av en äldre ursprunglig del kring kyrkan som inte är kvartersindelad. Gällande gravkarta är från 1911. Platserna är numrerade 1-177. Den nya kyrkogården tillkom 1960 och har en gravkarta från 1961 som upptar platserna 1-285.

Allmän karaktär

Mycket av det tidiga 1900-talets ståndsindelade kyrkogård har bevarats i Kaga även om den gamla allmänna linjen i den inre norra delen av den gamla kyrkogården tagits bort och alla grusade gravar utom en fått gräsbeläggning. I det gamla allmänna området finns idag en blandning av yngre vårdar och kvarvarande äldre gravvårdar av linjetyp.

Hela den södra sidan bär ännu karaktär av köpegravsområde liksom gravlinjerna vid norra och östra muren. Den dubbla gravlinjen utmed västra muren borde normalt sett också ha varit ett köpegravområde men ter sig något speciellt i och med att den höga rygghäcken gör den yttersta raden nästan oåtkomlig och att den upplevs ligga bakom och utanför. Den främre raden med många små enkla gravvårdar verkar inträngd på platsen.

Hela kyrkogården präglas också av rygghäckssystem och trädkrans, vilken undergår en föryngringsprocess. I öster saknas häck vid muren, vilket ger kyrkogården en vacker utsikt ut över nya kyrkogården och Svartån. Kyrkogårdsmuren av kalksten verkar till största delen vara restaurerad i relativt modern tid. Det orestaurerade partiet mitt på östra muren är troligen original och mycket gammalt.

Den nya kyrkogården präglas av sitt avancerade häcksystem, vilket får den att likna en strikt fransk slottspark samt av den magnifika utsikten över det låglänta området vid Svartån.

Omgärdning

Gamla kyrkogården

Väster: i väster omgärdas kyrkogården av en kyrkmur i huggen kalksten och en trädkrans. Muren är ca 1,2 m hög och består av 0,2-0,5 m stor stenar i ca 5 skift. Insidan är släntad med gräs. Muren följer den gamla landsvägen och löper i en svag båge. Trädkransen är till största delen under föryngring och innehåller idag två unga och en äldre lind. På muren växer en ca 1 m hög oxbärshäck.

Norr: i väster omgärdas kyrkogården av en kyrkmur i huggen kalksten och en trädkrans. Muren är ca 1,2 m hög och består av 0,2-0,5 m stor stenar i ca 5 skift. Insidan är släntad med gräs. Trädkransen är under föryngring och består av fyra gamla och två unga lindar. muren växer en ca 1 m hög oxbärshäck.

Öster: i öster omgärdas kyrkogården av en kyrkmur i huggen kalksten och en trädkrans. Muren är ca 1,2 m hög och består av 0,2-0,5 m stor stenar i ca 5 skift. Insidan är släntad med gräs. Intill de två ingångarna från nya kyrkogården har delar av muren murats om. Trädkransen är intakt och består av sju höga lindar.

Gamla kyrkogården sedd från den nya. Delar av den gamla östmuren (till vänster i bild) murades om i och med att ingångar till den nya kyrkogården skapades längst i söder och längst i norr.

Söder: i söder omgärdas kyrkogården av en kyrkmur i huggen kalksten och en trädkrans. Muren är ca 1,2 m hög och består av ca 0,2-0,5 m stor stenar i ca 5 skift. Insidan är släntad med gräs. Muren var 1959 i dåligt skick och murades till stora delar om. Trädkransen är intakt och består av fyra äldre lindar. På muren växer en ca 1 m hög oxbärshäck.

Nya delen

Väster: i väster omges nya kyrkogården av gamla kyrkogården östmur.

Norr: i norr finns en kyrkogårdsmur och resterna efter en trädkrans. Muren består av sprängd sten som är ca 1 x 1,5 m stor och lagd i 2 skift, höjden är ca 1 m. Av den på gravkartan markerade trädkransen återstår två höga lindar (vars ålder vida överstiger kyrkogårdens).

Öster: i öster finns samma kyrkogårdsmur som i norr. Av trädkransen återstår en gammal lind.

Söder: i söder finns samma mur som i öster och norr kompletterad med en ca 2 m hög idegranshäck i gränsen mot prästgårdens trädgård. Ingen trädkrans finns.

Ingångar

Väster: i västra muren finns en ingång strax norr om kyrkboden. En enkel trappa av fyra kalkstenssteg leder upp till en smidespargrind mellan raka enkla kalkstensgrindstolpar. Grinden är ornerad med raka enkla spjälor avslutade i små knoppar. Den är mycket lik den norra grinden på nya kyrkogården.

Norr: Den gamla huvudgrinden finns nära kyrkogårdens nordvästra hörn. Grinden är en pargrind i järn med enkla bågornament och spjälor avslutade som pilar. Längst ned finns ett smalt fält med kryssornament.

Grindstaplarna är av empirityp fyrsidiga och breda. De är putsade och försedda med en svagt spetsad huv av falsad svart plåt.

Nära nordvästra hörnet av nya kyrkogården finns en grind av samma typ som vid västra ingången på gamla kyrkogården. Den står mellan enkla fyrsidiga granitstolpar. Den är sannolikt tillkommen samtidigt med denna och flyttad från den gamla östra ingången som var belägen i gamla kyrkogårdens sydöstra hörn, där nu en av öppningarna mellan gamla och nya kyrkogården finns.

Söder: i söder byggdes en ny ingång i och med handikappanpassningen av kyrkan 1986. Den består i en asfalterad ramp som över muren genom en öppning i den omgärdande häcken. Rampen löper sedan parallellt med muren, förbi den toalettbod som uppfördes vid samma tillfälle och ut på södra parkeringen. Längs med rampen finns ett enklare räcke av smalt rundjärn.

Vegetation

Gamla kyrkogården.

Förutom trädkransen i omgärdningen finns ett flertal system av rygghäckar. I väster delas den dubbla gravraden av en 0,8 m hög tujahäck.

På den inre norra delen av kyrkogården finns en nordsydligt löpande 0,8 m hög oxbärshäck längst i väster och 3 östvästligt löpande 0,6 m höga häckar av samma slag. I det rånga utrymmet öster om kyrkan finns 4 kortare östvästligt löpande häckar, från norr först en 0,6 m hög oxbärshäck, därefter en 0,8 m hög idegranshäck och två 0,8 m höga tujor. I det inre av den södra delen finns en östvästligt löpande 0,8 m hög tujahäck, delad i 3 delar av grusgångarna. Den västligaste delen avslutas i öster som ett T mot den nyttillkomna handikappgången. Också den östligaste delen avslutas på detta sätt och lämnar gravplatserna 78 och 79 utanför.

3 gravplatser i det nordöstra hörnet markeras av att två eller tre 3-4 m höga spetsiga tujor placerats bakom dem. Kring gravplats 52-53, den enda bevarade grusgraven växer 4 mycket höga tujor som nästan helt döljer graven. Invid kyrkboden finns en kortare syrenhäck och vid södra och norra ingångarna växer en låg cypress respektive en låg tuja.

Nya kyrkogården

Nya kyrkogården präglas helt av sina häcksystem. På ömse sidor en mittgång växer i östvästlig riktning 3 ca 0,9 m höga takåsklippta idegranshäckar. Dessa korsas på mitten av 6 stycken nordsydligt löpande 0,8 m höga oxbärshäckar. Dessa avbryts av gångar och blir därför ganska korta. Idegranshäckarna avslutas mot mittgången av 6 stycken ca 2 m höga figurklippta tujor.

Nya kyrkogården präglas helt av de korsvis planterade häckarna.

Minneslunden i söder omges i nord och väst av en 0,4 m hög idegranshäck. Inom lunden växer 5 unga träd.

På både den nya och den gamla delen markeras i de flesta fall de enskilda gravplatserna med korta låga flankerande berberishäckar.

Gångsystem

Gamla delen

Gångarna består av krattat naturgrus och utgår från ett system med grus kring kyrkan och en kringgående gång längs kyrkogårdens utkant vilken lämnar den yttersta gravraden utanför. På den inre norra delen finns endast gräsgångar. Öster om kyrkan finns tre korta smala östvästliga grusgångar mellan gravraderna. I den inre södra delen löper två nordsydliga gångar och två korta östvästliga som delar gravområdet söder om kyrkan. På den plats där gravplats 94 och 95 markerats har grusgången breddats och en gräsmatta tillkommit närmast kyrkan, så att gravplatsen är borta.

Delar av gångarna i söder har handikappanpassats och belagts med relativt stora kalkstensplattor. Denna gång startar vid kyrkan huvudingång, via vapenhuset och leder sedan genom gravkvarteret söder därom (där platserna 87 och 70 tagits bort för att ge plats, svänger österut längs huvudgrusgången fram till gravplats 75 varefter den går över muren mellan gravplatserna 57 och 58.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna på plats har ett tidinnehåll mellan 1854 och 2004. Ett mycket stort antal stenramsgravar av den typ som helt dominerade 1958-års kyrkogård finns bevarade, 25 stycken. Samtliga utom en är dock överväxta med gräs. Bland dessa dominerar i utkanten av kyrkogården höga smala vårdar från seklets början medan det i det inre av kyrkogården huvudsakligen rör sig om låga breda vårdar av 1940- och 1950-talstyp. Ett par av de stora gravanläggningarna, i nordöstra och sydöstra hörnen av gamla kyrkogården omges med mycket höga tujor.

I den inre norra delen finns ett fåtal vårdar (7 st) av allmän linjetyp kvar. Dessa är daterade mellan 1920 och 1954.

Bland de ovanligare vårdarna ingår ett stort gjutjärnskors och en vård i form av ett gotiskt fönster i samma material (ytterligare en finns bland de undanställda vårdarna). Även ett äldre granitkors finns.

Titlarna på gravvårdarna är mycket varierade. 26 olika titlar förekommer. Visserligen dominerar Hemmansägarna/ lantbrukarna stort (21 fall), särskilt bland de stora vårdarna i kyrkogårdens utkant. Ibland används andra titlar som Rusthållare (2 fall) samt Nämndeman (2 fall) och Häradsdomare (ett fall), dessa markerar sammhällelig position inom hemmansägareklassen. Även den enda Agronomen får räknas hit, även om han i detta fall var inflyttad från Ungern.

Kyrkans eget folk är företrätt av 3 Komministrar, 3 Kyrkvårdar och en av vardera Organist, Kyrkogårdsvaktmästare och Klockare samt en med titeln Ringkarl, vilket torde vara det samma som klockare. Två Folkskollärare finns också, i det ena fallet samma person som Organisten, en vanlig yrkeskombination på landsbygden.

Flera titlar visar att närheten till staden lett till ett mer varierat näringsliv än vad som alltid är vanligt på landsbygden. Stationsföreståndare och Banvaktsförman torde vara kopplade till järnvägen och Bränninge station. Till hantverkarna hör en snickarmästare, en smidesmästare och en trädgårdsmästare, samt något ovanligare, en konditor. Till de högre samhällskiktet hör en Fabrikör och en Inspektör. Kvinnorna har titlar som Affärsinnehavarinna, Barnsköterska, Bokhållare och Hustru (i detta fall huvudman för gården). Betydligt modernare är titeln Journalist som också förekommer.

Den nya kyrkogården innehåller huvudsakligen låga breda vårdar från tiden 1961-2005. I väster är de något smalare. Här finns fortfarande gott om utrymme. På plats 214 ligger hembygdsforskaren Henry Glad, författare till 2 volymer av hembygdsboken "Kaga i ditt sköte röjes" begravd.

Minneslund

Minneslundan anlades efter beslut 1993 och är belägen i den sydligaste delen av nya kyrkogården.

Lunden skiljs från den övriga nya kyrkogården av en 0,4 m hög idegranshäck. Innanför denna finns en gräsmatta och fem unga träd, oregelbundet placerade, samt några rosenrabatter. I västra delen av lunden finns en korsformig gång av trädgårdsplattor som leder fram till en natursten med den inhugna texten "minneslund".

Byggnader

Toalettboden uppfördes 1991 i samband med att handikappingången byggdes från parkeringen i söder. Den stilanpassades till de äldre bodar som redan fanns.

Den är vittrappad med svart plåttak och är försedd med en dörr med samma dekor som kyrkbodens västra port.

I sydvästra hörnet av kyrkogården står en byggnad som på äldre kartor kallas "kyrkbod", sannolikt en medeltida tiondebod. Byggnaden är vittrappad och står på en kalkstenssockel av samma slag som kyrkan. Taket är av tjärade spån.

Porten ut mot kyrkogården är mycket ålderdomlig och sannolikt i original. Den består av kraftiga brädor av tjärat trä. Den är försedd med medeltida smidda beslag. Den utgör en enklare variant av kyrkporten.

Ytterligare en svart tjärad port finns mot vägen i väster. Denna har överfångsfönster och en rombisk ribbad dekor. Den är av senare datum, sannolikt tidigt 1900-tal.

Utanför grinden till nya kyrkogården finns ett garage/redskapsbod uppfört samtidigt som den nya kyrkogården anlades 1960-61.

Byggnaden är av enkelt slag. Den är vitrappad, har svart falsat plåttak och har portar och fönster målade i svagt grönaktig färg. 1 garageport, två dörrar och ett fönster.

Övrigt

De flesta gravplatserna på gamla kyrkogården är avgränsade från varandra av låga korta berberishäckar.

Kyrkogården är försedd med glasklotarmaturer, varav flera vid inventeringstillfället blåst sönder i stormen i januari 2005. Också tornet fick svåra stormskador i putsen vid samma tillfälle.

De sex museivårdarna står idag mycket undanskymt, under de höga tujorna i sydöst och borde ges en bättre placering.

Kulturhistorisk bedömning

Kyrkogårdsmuren av kalksten verkar till största delen vara restaurerad i relativt modern tid. Det orestaurerade partiet mitt på östra muren är troligen original och mycket gammalt. Här bör ingrepp i görligaste mån undvikas.

Kyrkan och kyrkboden bildar en helhet med tydlig medeltida karaktär. Båda de andra bodarna har anslutits stilmässigt till den äldre kyrkboden. Prästgården och den enda i Kaga by kvarliggande gården (Kaga 3:5) ligger kvar i sina ursprungliga lägen och bidrar till att platsen karaktär bibehålls, även om båda är försedda med huvudbyggnader från 1950-talet. Till kyrkmiljön hör också de två äldre skolhusen, Kaga hembygdsgård och det före detta ålderdomshemmet Lugnet, alla på något avstånd från kyrkan.

Mycket av kyrkogårdens karaktär bildas av de många stenramsgravarna, av vilka ett stort antal bevarats. Detta gäller främst den östra utkanten av gamla kyrkogården och den inre södra delen. De avgränsas från varandra i bitvis komplicerade häckssystem. Den för karaktären viktiga trädkransen håller på att föryngras.

Den nya kyrkogården har stark karaktär av fransk park, med sina strikta häckssystem.

Ett stort antal vårdar är bevarade på plats från 1800-talet, vilket är av mycket stort kulturhistoriskt värde.

Källor:

- Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.
Faksimilutgåva 1993.
- Brate E. Östergötlands runinskrifter. Stockholm 1911.
- Glad Henry. Kaga i ditt sköte röjes. 1998
- Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
- Kyrkoberivning för Kaga kyrka. (Bengt Cnattingius 1984 och Bengt Cnattingius/Åke Myrberg Nanouschka. De äldsta gotländska mynten i Elias Brenners "Thesaurus" Internettidskriften myntstudier Nr 2004:1 Nisbeth 1997) Utgiven av Linköpings stiftsråds Kyrkoberivningsnämnd.
- Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
- Lindskog A, Kaga socken ur Östergötlands bebyggelse 1946.
- Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.
- Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.
- Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
- Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919. Theorell A, Wästberg P, Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
- Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817. Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
- Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter –

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor från 1710, 1767, och 1867.
www.tema.liu.se/kultarv/ Östgötabild.

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR AV KULTURHISTORISKT INTRESSE

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som av olika anledningar bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 ska föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande så som material, konstnärligt utförande eller till en person med person- eller lokalhistoriskt intresse. I inventeringen ingår i de flesta fall enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det trävårdar, smidda järnkors eller gravvårdar i kalksten från 1600-talet som är inställda i kyrkan, gravkapellet eller klockstapeln. Dessa har naturligtvis oftast ett mycket stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

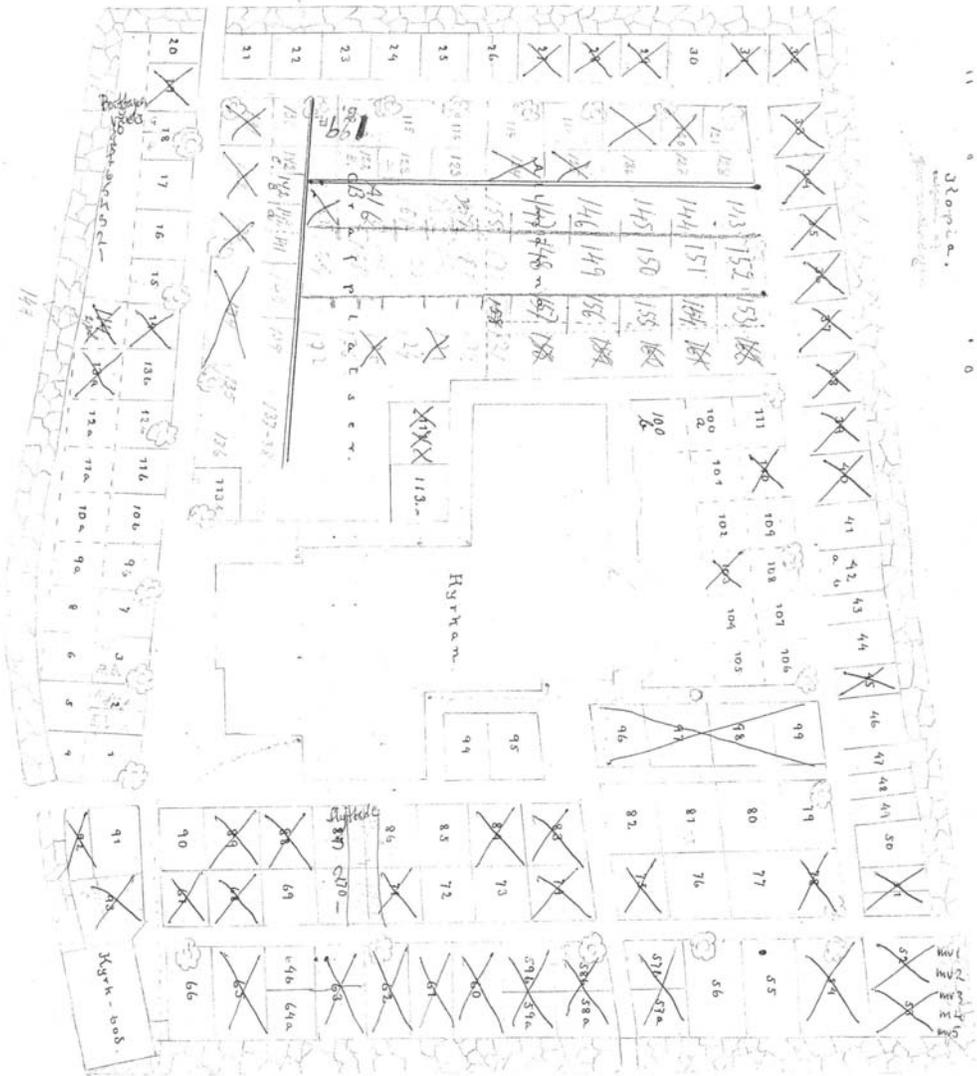
Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Käiga kyrkogård
Exempel på gravvårdar med
kulturhistoriskt intresse x
Museivårdar MVI-5

11
0
030 p. a. a.
0

Kaga Nyä ky
 Exempel på
 gravvård med
 kulturhistoriskt
 intesse X

163	x 93	95	114	115	134	135
164	x 93	96	113	116	133	136
165	x 91	97	112	117	132	137
166	x 91	98	111	118	131	138
167	x 90	99	110	119	130	139
168	x 89	100	109	120	129	140
169	x 88	101	108	121	128	141
170	x 87	102	107	122	127	142
171	x 86	103	106	123	126	143
172	x 85	104	105	124	125	144
173	x 14	x 15	42	43	x 70	71
174	x 13	x 16	41	44	x 69	72
175	x 12	x 17	40	45	x 68	73
176	x 11	x 18	39	46	x 67	74
177	x 10	x 19	38	47	x 66	75
178	x 9	x 20	37	48	x 65	76
179	x 8	x 21	36	49	x 64	77
180	x 7	x 22	35	50	x 63	78
181	x 6	x 23	34	51	x 62	79
182	x 5	x 24	33	52	x 61	80
183	x 4	x 25	32	53	x 60	81
184	x 3	x 26	31	54	x 59	82
185	x 2	x 27	30	55	x 58	83
186	x 1	x 28	29	56	x 57	84
187						
188						
189	x 201	x 206	227	228	247	248
190	x 206	x 209	226	225	246	249
191	x 205	x 210	225	230	245	250
192	x 204	x 211	224	231	244	251
193	x 203	x 212	223	232	243	252
194	x 202	x 213	222	233	242	253
195	x 201	x 214	221	234	241	254
196	x 200	x 215	220	235	240	255
197	x 199	x 216	219	236	239	256
198	x 198	x 217	218	237	238	257

20M
 Skala 1:200
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

1:173-217 samt 258-265

OCTERBÖTLANDS LANS KAGA KYRKOGRÄRD
 HUSHÄLLNINGSGÄLSKAP Gravkärta Nya delen
 TRÄDGÅRDSAVDELNINGEN SKALA 1:200 RITAD AV AP 11.95
 LINKÖPING TEL. 208 22 DATUM 15-9-61 BRANSKAD